

Fiskets utveckling och administration i Västerbotten

Hushållningssällskapets verksamhet från 1800-talet till 1967

Länsstyrelsen
Västerbotten

FÖRORD

Fiskevårdsarbete har en lång historia i Västerbotten där staten och Hushållningssällskapen har haft en mycket betydelsefull roll i det arbete som bedrivits. Mycket av detta arbete finns dokumenterat i framförallt de arkiv som finns hos t.ex. Hushållningssällskapet och Västerbottens museum (folkrörelsearkivet). Denna information är av yttersta vikt för att vi bl.a. ska kunna behandla frågeställningar kring fiskbestånds ursprung, bevarandevärde och skapa en grundläggande kunskap om de olika inriktningar som präglat fiskevårdsarbetet i länet. För att samla materialet och göra det tillgängligt, så tog Länsstyrelsen initiativ till att sammanställa det material som finns bevarat. Uppdraget gick till före detta fiskerikonsulenten Erik Fisk som även är författare till rapporten. Av olika skäl har tyvärr inte rapporten tidigare publicerats, trots att den i stort sett var klar redan i slutet på 2003. Historien har dock inte ändrats så man kan säga att rapporten alltså är aktuell.

Det är lätt att glömma bort att fisket tidigare var en väsentlig förutsättning för många människors möjlighet till överlevnad, till skillnad från idag när fisket för de flesta till största delen handlar om rekreation. Detta innebar att vattendrag och sjöar var viktiga födokällor, där man gärna ville att det fanns så mycket ”matfisk” som möjligt. Fisket var också en förutsättning för kolonisationen av lappmarken. Med denna utgångspunkt kan en stor del av de omfattande fiskutplanteringar som genomförts i länet förklaras, av både arter som flyttats inom länet och andra arter som hämtats hit från annat håll. Denna verksamhet medförde också att det behövdes fisk att sätta ut och detta drev på en utveckling av fiskodlingsverksamhet i olika former.

När man idag ser tillbaka på vad som tidigare gjordes så kan det ibland vara lätt, att med dagens kunskap och förutsättningar, tycka att många av åtgärderna inte borde utförts eller att de borde utförts på ett annat sätt. Därför är det viktigt att få ett historiskt perspektiv på tidigare kollegors arbete utifrån de tankar, förutsättningar och värderingar som gällde den tidens fiskevårdsarbete. Inte minst ger denna historiska sammanställning ett perspektiv på samhällets utveckling och vi alla kan nog föreställa oss de svårigheter och problem det måste funnits vad gäller exempelvis att resa i länet och inte minst möjligheten att kommunicera med människor i länet. Att fisket var bättre förr är också något som inte verkar stämma, då fisket påfallande ofta beskrivs som medelmåttligt eller sämre än normalt. Exempelvis så uppges 1868 att insjöfisket synes vara i avtagande och 1878 klagas från lappmarken över fiskets avtagande och försämrande.

I denna rapport finns i egentlig mening inget nämnt om kustfisket utan fokus ligger på Hushållningssällskapets främjande av fisket i sjöar och vattendrag. Kustfiskets betydelse har dock varit mycket stort. Först framförallt som binäring till jordbruket, men sedan specialiserades det alltmer och många blev fiskare på heltid. Under lång tid var det framförallt strömmingsfisket som var dominerande. Det totala antalet fiskare var i början på 1900-talet ca 1 000 stycken efter västerbottenskusten. Detta kan jämföras med att det idag knappt finns 30 stycken aktiva fiskare med licens som får sälja den fisk de fångar i havet.

Umeå april 2017

Ulf Carlsson
Länsfiskekonsulent

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning. sid 4

Sammanfattning. sid 4

Redogörelse per årtionde.

1900-1909. sid. 9

1910-1919. sid. 11

1920-1929. sid. 13

1930-1939. sid.18

1940-1949. sid.21

1950-1959. sid. 27

1960-1967. sid.32

Referenser. sid. 34

Bilagor:

Bilaga 1: Piparböle fiskodling. Sid. 36

Bilaga 2: Rapport över Umans och Vindelns vattendrag och deras fiske (1898). Sid. 39

INLEDNING

Nutida fiskemetoder och fiskevård grundar sig på nya forskningsrön och utvärdering av tidigare erfarenheter som resultat av utförda åtgärder.

Samlad och överskådlig information om utvecklingen av fiske, fiskodling och fiskeadministration inom Västerbottens län har saknats. Avsikten med denna redogörelse är att söka ge sådan information. Uppgifterna kommer framförallt från de årsrapporter över fisket som lämnats av Hushållningssällskapets fiskerinämnd och de fiskeritjänstemän som varit verksamma. Under hela 1900-talet kan märkas förändringar av inriktning på de åtgärder som ansetts vara de rätta vid olika tider. Sannolikt har dessa influenser till stor del kommit från synpunkter och erfarenheter från myndigheter och andra delar av landet.

Fiskodlingsverksamheten visar ett periodvist intresse och inriktning på vissa fiskarter. De kan med dagens syn i många fall ha varit mindre lämpliga och kostnadseffektiva. En bidragande orsak kan ha varit att försäljning av yngel och sättfisk var en lönsam affär och viktig för finansieringen av Hushållningssällskapets verksamhet.

En genomgång av materialet visar mycket varierande resultat av fisket. Påfallande många år uppges fisket ha gett dålig avkastning. Något mycket givande naturligt opåverkat tillstånd synes inte ha funnits. Växlande förhållanden rörande nederbörd och temperatur har haft stor betydelse. Svårigheter med efterlevande av fiskestadgebestämmelser anges ofta vara en negativ faktor. Utifrån detta skulle man kunna hävda att dagens förhållanden på inget sätt är sämre än vad som tidigare funnits.

SAMMANFATTNING

ADMINISTRATION

Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien instiftades år 1811. Akademien bidrog bl. a. till bildande av nya hushållningssällskap i de län som ännu saknade sådana och hade under många år överinseende över hushållningssällskapen. Hushållningssällskapet i Västerbottens län bildades 1810. År 1889 inrättades Kungl. Lantbruksstyrelsen, som från 1890 övertog den administrativa funktionen kring hushållningssällskapen.

I Svensk Författningssamling nr. 57 år 1889 ges instruktion för Lantbruksstyrelsen. Rörande fisket sägs att styrelsen från 1890 års början tar över Lantbruksakademiens befattning vad gäller fiskeriassistenterna och fiskodlingen. Styrelsen skall stå i oavbruten kontakt med hushållningssällskapen och deras förvaltningsutskott, infordra erforderliga yttranden och upplysningar och meddela sällskapen kännedom om sådant, som kan vara av vikt för befrämjande av sällskapens ändamål, samt hos sällskapen göra framställningar och väcka förslag i ämnen, som berör sällskapens verksamhet. Årlig berättelse om sällskapens verksamhet skall ges till chefen för Civildepartementet. I Lantbruksstyrelsen skall som ledamot ingå en fiskeriinspektör. Denne skall ha visat goda vetenskapliga kunskaper om fiskarterna och deras levnadsförhållanden och i minst fem år ha tjänstgjort som fiskeriassistent eller på annat sätt förvärvat praktisk erfarenhet i de ämnen som tillhör fiskeriinspektörens verksamhet. Han skall förutom handläggning av ärenden som tillhör

honom som föredragande i Lantbruksstyrelsen själv eller med biträde av underlydande tjänstemän utreda om de lämpligaste åtgärderna för fiskets ändamålsenliga befrämjande i de särskilda fiskevattnen; att närmast under styrelsen leda och övervaka fiskeriassistenterna och andra med statsmedel anställda för fiskerinäringens befrämjande samt i mån av tid lämna hushållningssällskapen och andra råd och anvisningar i frågor rörande fiskerinäringen.

I Västerbottens län svarade sällskapets förvaltningsutskott för fiskefrågorna fram till 1917 då en särskild fiskerinämnd inrättades. Ett länge närt önskemål, att till länet få en fiskeriinstruktör uppfylldes genom att förvaltningsutskottet från och med 1911 anställde Gottfrid Arvidsson som genomgått Södra Sveriges fiskeriskola. Tjänstgöringsområdet var hela länet, såväl kust- som insjöfisket. Från 1918 efterträds Arvidsson av Fabian Olovsson. Han slutade 1926 och ersattes av Sven Landstedt. I april 1936 anställdes Georg Christiensen som tilldelades lappmarken eller området väster om norra stambanan medan Landstedt fick området öster om stambanan. Under 1940-talet utökades personalen. Kurt E. Fries anställdes 1942 med placering i Vilhelmina. Han tilldelades sockarna Dorotea, Vilhelmina, Stensele, Tärna och Sorsele medan Christiensen svarade för länet i övrigt

Nu anställs även fiskevårdsombud ute i sockarna som mot rese- och dagersättning under fiskeriinstruktörernas ledning fullgör olika fiskevårdsuppgifter. Som extra fiskeriinstruktör anställs Hans H. Peterson. Han stationeras i Skellefteå och övertog sockarna Malå, Norsjö, Jörn, Burträsk, Skellefteå, Bureå och Byske från Christiensen.

På grund av värnpliktstjänstgöring anställs som vikarie Börje Lundgren för Peterson och Artur Rimfält för Fries. År 1945 avgick Christiensen för tjänst på annat håll och Landstedt var tjänstledig på grund av sjukdom. För honom vikarierade Artur Rimfält och därefter Erik Strandberg. Rimfält får 1947 i uppdrag att övervaka skötseln av länets alla fiskodlingsanstalter.

Under 1940-talet ökar antalet fiskevårdsföreningar betydligt från ett hundratal till inemot tvåhundra. Dessutom finns i norra länsdelen ett fiskevårdsförbund av inte nämnd omfattning.

Vid inledningen av 50-talet tjänstgör samma personer som tidigare. Hans H. Peterson ersätts 1951 av Ragne Gydemo. Resten av årtiondet är oförändrat, men från 1954 tituleras nu befattningshavarna fiskeriassistent. Rimfält pensioneras 1963 och ersätts av Bengt Pettersson. Som extra fiskerikonsulent med speciell uppgift att inventera kronans fiskevatten ovan odlingsgränsen anställs Erik Fisk fr.o.m. 1 maj 1963.

Som föreståndare för den nyanlagda fiskodlingsanstalten i Lycksele anställs 1963 Ove Andersson.

Den 1 juli 1967 går fiskefrågorna över från hushållningssällskapet till lantbruksnämnden. Personalen flyttas över vid organisationsförändringen.

FISKET

Älvfisket

Det fiske som omtalas gäller nästan uteslutande Umeälven och Skellefteälven. Laxfisket i länets älvar visar stor variation genom åren. I början av 1900-talet uppges att det rädde svårigheter att få tillräckligt mycket leklax för att fylla behovet i kläckningsanstalterna.

Under 10-talet anges fisket ha varit under medelmåttan. Mot slutet av decenniet uppstår för Umeälven problem vid Baggböle genom det kraftverksbygge som pågår där. Befintliga fiskebyggnader har blivit mindre effektiva, då vattnet efter att kraftverket byggts har tagit andra vägar. Nu uppstår även brist på redskap under rådande krigsförhållanden. För 20-talet anges laxfisket vara varierande från gott till under medelmåttan. Under 30-talet har fisket oftast varit under medelmåttan, men vissa år har fångsten av smålax varit ovanligt stor. En ljusare bild ges för 40-talet och för 1943 anges att i Umeälven har fisket varit bättre än under de föregående 10-20 åren. Ökad laxförekomst har märkts i Vindelälven och Skellefteälven. En anmärkningsvärd uppgift är att 1949 fångades en laxhane på 12 kg. i Övre Gautsträsket vid Ammarnäs.

Under 50-talet uppstår med undantag för något enstaka år en nedgång i laxfångsterna. För 1959 uppges att laxuppvandringen i Umeälven har slagit fel.

Insjöfisket.

Västerbottens län har ett stort antal fiskevatten från kust till fjäll. De har olika geologiska och klimatiska förhållanden och därpå beroende sammansättning av fiskbestånden. Människan har också i betydande grad genom fiskutsättningar och ingrepp av skilda slag förändrat de ursprungligt rådande förhållandena. Ändringar i sjöarnas fiskbestånd sker speciellt genom inplantering av sik, och i fjälltrakterna genom inplantering av öring och särskilt röding i tidigare fisktomma vatten eller med bestånd av enbart öring.

En i alla tider förekommande uppfattning är att fisket försämrats jämfört med tidigare förhållanden. Så uppges 1868 att insjöfisket synes vara i avtagande och 1878 klagas från lappmarken över fiskets avtagande och försämrande.

Ett genomgående tema är att fiskets fångster har varit varierande från år till år.

Fisket i kust- och inlandsvatten har framförallt gällt gädda, abborre, sik och en del vitfisk. Ett särfall är förekomsten av gös i Bureälvens vattensystem. I fjällområdet har fisket nästan uteslutande gett fångster av öring och röding. Under slutet av 1910-talet har fisket bedrivits intensivt beroende på livsmedelsbristen och rätt höga försäljningspriser. Det har på grund av kristiden varit svårt att anskaffa fiskegarn.

Under 1940-talet uppstår återigen redskapsbrist, särskilt gällande fina fisknät, medan tillgången till garn för notar och ryssjor är bättre, men efterfrågan på dessa redskap är låg. Fisket inom fjällområdet ger större fångster än vanligt. En stor del saltas in. Priset på fisk har fördubblats så att en fjärding kostar 50 kronor eller mera. (*En fjärding fasta varor = 1/8 tunna eller 18,3 liter.*) I skogslandet ökar fisket men det råder brist på garnredskap, så det är mest krokredskap och ståltråds mjärdar som används. Följden är att avsevärda mängder småabborre fångas, vilket är bra för både folkförsörjningen och fiskevärden. Ransoneringsen av garnredskap gör att tilldelningen uppgår till 2-3 nät. Notfisket minskar beroende på minskat intresse och goda arbetstillfällen. Man har inte mycket tid över för fiske. Fisket med ståltråds mjärdar har en högperiod.

Introduktion av nya fiskredskap och fiskemetoder ökar genom hushållningssällskapets fiskeritjänstemäns arbete. Under 1940-talet görs stora ansträngningar att införa storryssjefiske i de större lappmarkssjöarna. Början sker i sjön Storuman, men utökas sedan till flera sjöar, framförallt Kultsjön. Fisket med storryssjor i Kultsjön resulterade i bråk och

tidningsskriverier. Storryssjefiske bedrevs även i Överuman, Gäutajaure, Laisan, Malgomaj, Vojmsjön och ytterligare någon sjö. År 1953 uppges 18 storryssjor vara i användning. År 1955 görs det första försöket i länet med fiskgiftet rotenon för utrotande av skräpfisk. Under 50-talet ökar kraftigt pimpelfisket efter röding i fjällsjöarna.

I början av 1950-talet kommer nylonnäten, först av spunnen nylon. Priset på dessa ligger nära nog dubbelt högre än vad bomullsnät kostar. Även nät av heldragen nylon har ett stort antal fiskare skaffat sig, men dessa får de tillverka själva. Ett önskemål är att heldragna nylonnät snart skall komma ut i handeln.

Försök med flytnät inleds 1959. Därmed avses att minska slitaget och kostnaderna för redskap vid fiske på överdämda områden i reglerade sjöar.

Det är tydligt att fiskets omfattning och bedrivande har stark socio-ekonomisk bakgrund. Från att ha varit en viktig faktor för befolkningens försörjning under perioder med självhushållning, arbetsbrist och kristider har fisket alltmer kommit att få betydelse som rekreation om än med viss ekonomisk betydelse, för att under senare tid få en stor betydelse för utveckling av turismen.

FISKODLING

Fiskodling i modern mening synes i Västerbotten ha börjat med hushållningssällskapets anläggande av Piparböle fiskodling utanför Umeå år 1865 (Se bilaga 1). Verksamheten var huvudsakligen inriktad på utkläkning av laxyngel. Det visade sig dock vara problem med att skaffa önskade mängder av laxrom. Stora mängder sikyngel producerades också. I början av 1900-talet uppstod även intresse av att utplantera regnbåge. Rom inköptes från en anstalt i södra Sverige. Även utsättning av sutare och kräftor gjordes.

Intresset för fiskodling är starkt och ständigt stigande. Den största verksamheten är utsättning av stamsik, d.v.s. vuxen, köns mogen sik. Under 1920-talet sattes det ut 22 825 st. stamsikar i 77 sjöar. Fiskodling finns även i Sandvik vid sjön Storuman. År 1921 byggs en romkläkningsanstalt i Tallsjö, Fredrika. År 1923 har Mo & Domsjö AB. vid Håknäs byggt om en år 1870 ursprungligen anlagd anstalt. I Håknäs utkläcks amerikansk bäckröding. Anstalterna drabbades ofta av driftstörningar och flera år misslyckades anskaffningen av rom av olika anledning.

Under 1930-talet sker en utbyggnad av fiskodlingsverksamheten. Det uppförs nu en provisorisk gäddkläkningsanstalt i Täfteå och en anstalt för sikrom i Bureå vid Strömsholms kvarn. Anläggningar finns nu även i Blaiken och Strömbäck. Skellefte älvs flottningsförening uppför 1935 en anstalt i Lejonström och lappväsendets anstalter i Dikanäs, Ammarnäs och Norra Fjällnäs tas i bruk. Hushållningssällskapets nya anstalter i Slussfors och vid lantbruksskolan i Grubbe, dit verksamheten från den 1933 nedlagda verksamheten i Piparböle flyttas, tas i bruk. Laxodling bedrivs i Övre Norrlands Kraftverks regi. Nybyggda anstalter redovisas 1944 av sällskapet i Saxnäs och Lycksele. Dammodling börjar nu komma i gång, både i Hushållningssällskapets regi och genom privata. Lejonströmsanstalten går 1947 över i Hushållningssällskapets ägo. Lyckseleanstalten läggs ned 1948 på grund av ombyggnad av kraftstationen. Ny fiskodling byggs i Lycksele vid Hällforsen och tas i drift 1964.

Romtagning i Överst-Juktan 1935. Foto Ossian Olofsson.

REDOGÖRELSE PER ÅRTIONDE

1900-1909.

Uppgifterna i Hushållningssällskapets tillgängliga handlingar är för denna period knapphändiga. De avser främst verksamheten vid Piparböle fiskodlingsanstalt.

För år 1901 anges att från anstalten har 40.00 laxyngel utsatts i Umeälven vid Norrfors och Kåddis, samt en större mängd sikyngel i Taveljön. Svårigheten att anskaffa lekfisk från Norrfors har gjort att efter Länsstyrelsens tillstånd gjordes försök vid Sörfors, men detta misslyckades. Rom kunde endast tagas från fem laxhonor som beräknades ge 69.000 yngel. Det beslutades att från Engelsbergs fiskodling inköpa 10.000 st. befruktad rom av en där mycket berömd fisksort, regnbågsforell, men vid rekvisitionen hade rommen utvecklats så långt att någon leverans inte kunde ske.

Året därpå uppges att förutom 70 000 laxyngel som sattes i Umeälven på tre olika ställen, utsattes omkring 10 000 yngel av regnbågsforell, varav hälften i Taveljön och hälften i Piparbölesjön. För kräftodlingsförsök lämnades ett bidrag om 200 kronor vardera till en kronolänsman i Skellefteå och en överjägmästare i Umeå.

De följande åren uppges att från Piparböle fiskodling har varje år utsatts 20 000 till 75 000 laxyngel i Umeälven, förutom 1909 då 165 000 yngel sattes ut i Vindelälven mellan Ytter-Rödå och Över-Rödå. År 1903 sattes även 7 000 yngel av regnbågsforell ut i vardera Taveljön och Piparbölesjön. Det framhålles genomgående att laxodlingen begränsats genom svårigheter att erhålla lekfisk och att utrymmet i fiskodlingen är vida större än vad som kan uppfyllas.

Lappfogde A. Fr. Burman i Lycksele skickar den 5:e januari 1903 en berättelse till Konungens Befallningshavande i Västerbottens län (länsstyrelsen) om lapparnas och lappfogdens verksamhet under år 1902.

Lappfogdens skrivelse ger en intressant beskrivning av förhållandena i lappmarken vid sekelskiftet.

Han anger, fritt citerat och sammanfattat, att fisket är så gott som den enda binäring länets fjällappar idkar. De ägnar sig åt detta så snart tillfälle ges och det blir i de flesta fall deras enda näringsfång, då de förlorat sina renar och nedsjunkit i fattigdom. På samma sätt är det av stor betydelse för de bofasta, då det jämte ripfångsten utgör denna befolknings bästa understöd för jordbruket. Men som det för närvarande bedrivs tar fisket skada och försämras år för år då det fiskas alltför mycket under lektiden. Nu gällande fiskestadga av år 1882 lägger inte hinder för detta. Det finns visserligen en bestämmelse att allt fiske efter bland annat laxöring och röding skall inställas från den 15:e september till årets slut, dock att i fjällsjöar där egentlig skog upphört att växa fiske må idkas till den 15:e oktober. Denna bestämmelse avsedd att skydda nämnda fiskarter under leken träffar i många fall fel.

Enligt befolkningens uppgifter har öringens lek avslutats redan före den 15:e september och före den 15:e oktober har rödingen upphört att leka i de få högfjällsvatten där denna fiskart finns.

Under högsommaren vistas de flesta lappar som idkar renskötsel inom norskt område och hela den bofasta befolkningen är sysselsatt med höbärgning och ingen av dem får då tillfälle att fiska. Under våren hindras fisket i allmänhet av högt vattenstånd. De måste fiska under fiskens lektid där denna inträffar under tillåten tid. Följden blir att fisket i oroväckande grad försämras.

Ändring i fiskestadgan borde göras så att fiske förbjöds endast under fiskens lektid. En första fördel vore att efter lekens slut fånga den fisk som samlas på lekplatserna för att äta den lagda rommen. Det vore även höjande av den moraliska känslan hos befolkningen som nu för att inte svälta tvingas till lagbrott. Man kunde vara förvissad om befolkningens stöd för övervakande av en sådan bestämmelse.

Så sker inte nu. Nuvarande bestämmelse är skadlig, och då lagen blir skadlig är den inte längre lag utan olag och bör upphävas.

Foto Ossian Olofsson. Sump för lekröding i Gielas.

1910 –1919

Älvfisket.

1911: Laxfisket är i avtagande såväl i havet som i älvarna. Detta som en följd av den stora flottning som pågår i älvarna och den barkavlagring som sker på älvarnas botten, vilket hindrar rommen att utveckla sig.

1912: Laxfisket i älvarna har varit varierande. I Umeälven vid Baggböle har det varit ett gott öringfiske, men laxfisket i denna älv har varit dåligt. Sikfisket i älvarna har numera ingen betydelse, då det ser ut som om siken alldeles skulle försvinna i en del älvar.

1913: Laxfisket har varit medelmåttigt. Ett gott laxfiske har under sommaren varit rådande vid Norrfors.

1914: Såväl lax som det övriga fisket i älvarna där sådant bedrivs får efter senare tiders måttstock anses ha varit medelmåttigt.

1915: Laxfisket har varit medelmåttigt, under det att nättingfisket, där sådant bedrivs, varit under medelmåttan.

1916: Älvfisket har varit medelmåttigt. I Umeälven vid Baggböle har fisket varit dåligt, som till största delen får tillskrivas det byggande som under sommaren försiggått med uppförandet av elektricitetsverk där.

1917: Älvfisket har varit medelmåttigt. Vid Baggböle har fisket varit mycket dåligt. Vattnet har efter att kraftverket byggts tagit andra vägar så att fiskebyggnadernas effektivitet betydligt förminskats. För att upprätthålla fisket bör fiskebyggnaderna ändras på något sätt.

1918: Laxfisket har varit rätt gott. Brist på redskap har gjort att fisket inte blivit bättre även om den värsta bristen nu synes vara avhjälpt.

Insjöfisket.

1912-1915: Fisket har varit medelmåttigt.

1916: Fisket har varit medelmåttigt, i en del sjöar dåligt, i andra gott.

1917: Fisket har varit medelmåttigt, men på grund av den knappa tillgången på födoämnen har ett intensivt fiske bedrivits i en del sjöar.

1918: På grund av kristiden har svårighet uppstått att skaffa fiskegarn.

1919: Fisket har bedrivits ganska intensivt beroende på livsmedelsbristen och de rätt höga försäljningsprisen.

Arvidsson uppger i sin tjänsteberättelse bl.a. följande. Laxfisket är i avtagande såväl i havet som i älvarna. Detta nog som en följd av den stora flottning som pågår i älvarna och den barkavlagring som sker på älvarnas botten och hindrar rommens utveckling. I Byske älv har i år inte fiskats lax, i Åby älv synes laxens tid snart blott vara en saga. Från Skellefteälven meddelas att fisket vid Krångforsen varit dåligt, något bättre vid Medle. I Umeälven har laxfisket varit något sämre än föregående år. Det synes svårt att under nuvarande förhållanden skaffa tillräckligt med laxrom. Det föreslås att lax köps av fiskarena och förvaras i sump till lekmognad. Kan man få rom att utkläcka skulle romkläckningsanstalten ligga vid älven och inte så avlägset som den nu gör (Piparböle). Den nedlagda anstalt som lär finnas vid Skellefteälven borde åter sättas i bruk. Vid besök vid sjöarna Bjurvattnet, Gillarvattnet och Tavelsjön uttryckte ägarna önskemål om att få nya fiskslag inplanterade som sik och regnbågsforell. Så länge som de fiskslag som nu finns inte tillgodogörs i större utsträckning än vad som nu sker är inplantering av nya fiskslag i sjöarna bortkastade pengar. Överträdelse av fiskestadgan är så vanlig att den på många ställen ej anses som någon förbrytelse. Ljustring av lax och sik är mycket vanlig. På torget i Umeå säljs ljustrad sik.

Påföljande år uppges att undersökningar gjorts över laxens lekplatser i Skellefteälven, vilket skett året innan i Umeälven. Vid undersökningen konstaterades att ett tämligen stort tjuvfiske med ljuster förekommer i Skellefteälven under laxens lektid. Så länge detta rovfiske pågår är det illusoriskt att arbeta med fiskodling i denna älv. De fiskare de hade med sig var vana vid detta fiske trots att de var unga och knappast födda när detta fiskesätt ännu var tillåtet. Genomgående redovisas stort intresse och mycket arbete med att ta gösrom i Burträsket för inplantering i andra sjöar. Braxen flyttas även till andra sjöar från Burträsket. I Åsele och Dorotea används alltför finmaskiga notar vid sikfiske. År 1913 lades ingen rom in i anstalten då lekfisk ej kunnat fångas.

Obbola cellulosafabriks utsläpp första året den är igång befaras ha kraftigt minskat fångsten av lax vid Långhalsudden.

Laxen börjar nu förvaras i sumpar från fångst till lekmognad med gott resultat. Tre månaders förvaring i sumpar utan att en enda defekt kunde spåras.

Alla fångade laxar har släppts efter att de märkts med från Kungl. Lantbruksstyrelsen erhållna märken. Märkningen sker med ett silvermärke fäst vid fettfenan med inskriften VT följt av en ordningssiffra.

Vid Piparböle uppstår problem genom att vattentemperaturen i kläckningen är så hög att rommen kläcks redan i mitten av februari med stor dödlighet av ynglet.

Undersökning av effekten av utplantering av kräftor har gjorts i Storbäcken i Bygdeå, Bodaträsket, Piparbölesjön och Tjälamarksbäcken utan att någon kräfta påträffats.

Förutom inplantering av lax och sik förekommer nu även inplantering av 2-somrig sutare i Vångsjön, Tavelsjön, Grössjön och i Lövösundet.

Tjänstgöringsförhållandena belyses av uppgift från Arvidsson 1914 då han redovisar 167 förrättningsdagar då han färdats 137 mil med järnväg, med ångbåt 38 mil, efter landsväg 170 mil samt gått, färdats med rodd- eller motorbåt 65 mil.

1910 uppges vara det 96:e året av hushållningssällskapets verksamhet. För året uppgår statens anslag för fiskeadministrationen till 450 Rd.

Laxynglet från den rom som inlades i Piparböle hösten 1909 utsläpptes i Vindelälven.

Innevarande höst kunde ingen laxrom erhållas då det var ogynnsamt för fångande av lax.

Ett länge närt önskemål, att till länet få en fiskeriinstruktör, har blivit uppfyllt, i det att förvaltningsutskottet från och med 1911 antagit Gottfrid Arvidsson, som genomgått Södra Sveriges fiskeriskola och dessutom praktiserat på skilda ställen.
Från 1918 efterträds Arvidsson av Fabian Olovsson.

1920 – 1929.

Uppgifterna om fiskets allmänna utfall är knapphändiga och består endast av korta kommentarer. De sammanställs i det följande.

Älvfisket.

1919: rätt gott
1920: över medelmåttan.
1922 – 1923: över medelmåttan.
1924: medelgott.
1925 – 1926: under medelmåttan.
1927: gott.
1928 – 1929: under medelmåttan.

Insjöfisket.

1919 – 1924: medelgott. Livsmedelbrist och rätt höga försäljningspriser.
1924: medelgott.
1925: över medelmåttan.
1926: medelgott, dock ej sik.
1927 – 1929: medelgott, avkastning av sik dock gott.

Fiskodlingar.

Piparböle.
Sandvik – Stensele (1922)
Tallsjö, Håknäs (1926)

Genomgående för hela perioden är att intresset för fiskodling anges vara starkt och ständigt stigande. Den största verksamheten är utsättning av stamsik, d.v.s vuxen, köns mogen sik. Det anges att all sik är fångad i de närmast liggande siksjöarna och buren i såar eller transporterad på motorcykel mellan sjöarna.

Omfattningen av sikutsättningarna exemplifieras genom uppgift år 1927 att stamsik satts ut i 20 sjöar i flera socknar till ett sammanlagt antal av 4 601 st. och år 1929 sattes ut 3 332 st. i 9 sjöar. Av särskilt intresse är den utsättning av stamsik som gjordes 1924 med 139 st. i Gardiken, 75 st. i Ajaure och 24 st. i Gäutajaure. Det torde vara denna utsättning som är upphovet till nuvarande sikbestånd i dessa sjöar.

Inplantering med sikyngel kläckta från rom som tagits vid kusten uppges dock alldeles misslyckat då ynglet antas troligen ha säkert letat sig nedströms vattendragen åter till kusten.
(1925)

Foto Ossian Olofsson 1930. Lövberg Vilhelmina. Noten hängs på tork på ställning ute i vattnet under vilken båten ligger.

ÅR	ANTAL STAMSIK	ANTAL SJÖAR
1920	--	--
1921	--	--
1922	3 984	14
1923	399	4
1924	3 469	12
1925	2 388	6
1926	275	3
1927	4 601	20
1928	4 377	9
1929	3 332	9
Summa	22 825	77

Tabell 1: Utsättning av stamsik.

Utplantering av sik var mycket omfattande men även öring, röding, harr och lax sattes ut. Även förbättring av gösbeståndet i Burträsket var föremål för stor omsorg. Utsättning av gädda och sutare förekom även. År 1928 uppges 430 000 gäddrom ha utsatts i sjöar i Åsele. I Bjensjön och Tavelsjön har 1921 och 1923 satts ut något tiotal lekbraxnar. År 1927 sattes 70 stamgäddor ut i Snåltjärn, Degerfors socken och 67 i Hamptjärn, Nysätra socken.

1919 angavs att när nu järnvägen dras fram kommer fisket i de stora sjöarna att bedrivas så intensivt att det kommer att starkt avta om man inte har anstalter för utkläckning av yngel i reserv. Som lämpligaste platser för anstalter anses Malgomaj och Storuman. Påtänkt att redan 1920 få tillstånd en anstalt vid Storuman och en i närheten av Vilhelmina kyrkby.

Fiskodlingsarbetet domineras av verksamheten vid Piparböle fiskodling. Där kläcktes lax- och sikrom.

Fiskodling fanns även i Sandvik vid sjön Storuman som särskilt användes för utkläckning av storöringrom tagen från lekplatser utanför Sandvik. År 1921 byggdes en anstalt för kläckning av rom i Tallsjö, Fredrika socken. År 1923 har Mo & Domsjö A.B. vid Håknäs byggt om en där belägen anstalt som under lång tid legat nere men som nu är i ypperligt skick och där under hösten lades in både öring- och laxrom. Denna anstalt anlades ursprungligen 1870 och erhöll då lax- och sikrom från Piparböle men anskaffade därefter rom på egen hand.

I anstalten vid Tallsjö lades 1925 in 55 000 rom av amerikansk bäckröding tagen från Danmark för utplantering i lämpliga sjöar kring Tallsjö. Även i Håknäs har lagts in 30 000 rom av bäckröding. Från denna tid uppges att amerikansk bäckröding i många fall har utkläcks.

Anstalterna drabbades ofta av driftstörningar. Flera år misslyckades anskaffningen av rom av skilda orsaker, dålig fångst beroende av dålig tillgång till lekfisk, otjänlig väderlek eller tidig isläggning. I Tallsjö spolades allt yngel bort vid vårfloden 1926.

Utredning pågår om byggande av en central fiskodlingsanstalt och ett par acceptabla platser har påträffats. Piparböleanstaltens förflyttning synes av flera skäl vara aktuell. Under 1928 har förberedande undersökningar gjorts för att utreda möjligheten av en större central fiskodlingsanstalt inom lappmarken. Lämpliga platser för en sådan vid Umeälven finns vid Lycksele eller Stensele.

Personal.

Fisket handhades av sällskapets förvaltningsutskott fram till slutet av 1917 då en särskild fiskerinämnd tillsattes.

Fiskeriinstruktör Fabian Olovsson 1919 – 1926.

Fiskeriinstruktör Sven Landstedt 1927 – 1929.

Deras verksamhetsområde var hela länet inklusive kustfisket.

Fiskodlingar.

Piparböle.

Sandvik – Stensele (1922)

Tallsjö, Håknäs (1926)

Rådgivning.

Resor har företagits till olika platser i länet, dels på begäran av befolkningen för att meddela råd om fiskets skötsel m.m. dels för att se hur fisket bedrivs och se efter lämpliga platser för anläggande av fiskodlingsanstalter där de kan tänkas medföra största möjliga nytta för fisket. För att få intresset ännu större för fiskodling från allmänhetens sida bör vintertid hållas föreläsningar om fiske här och där i länet, då företrädesvis i större byar belägna vid sjöar. Att sådana föreläsningar ej förr kommit i gång beror därpå att man ej bör tala om fiske utan att veta hurudant fisket bedrivs i trakten så att man kan påvisa det lämpligaste sättet för fiskets bedrivande.

Resandets omfattning framgår av uppgift för 1929 då resor i tjänsten uppgick till 416,5 mil.

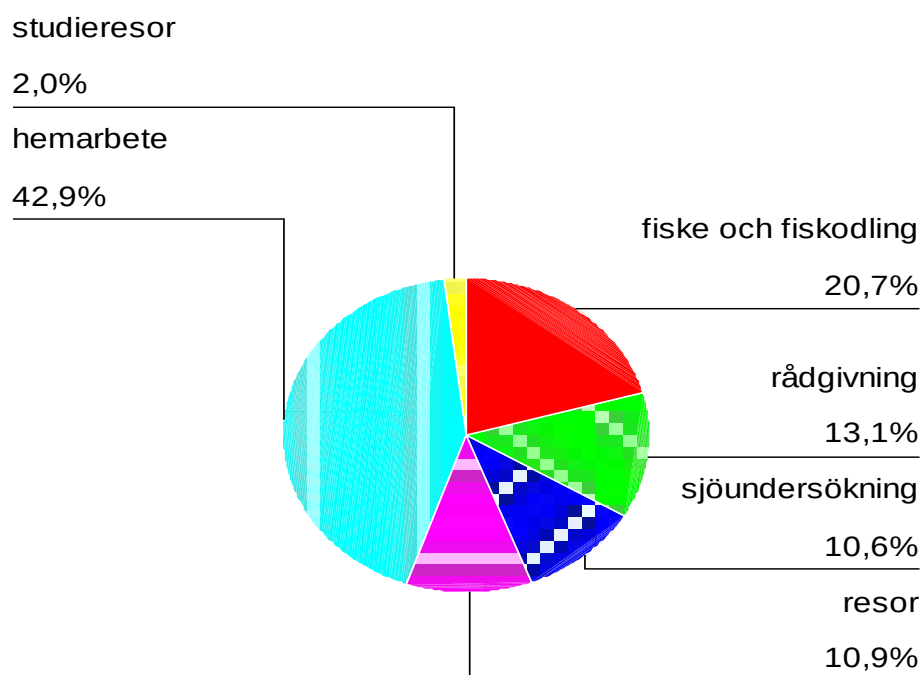
Hemarbete.

En stor del av arbetstiden består av hemarbete, troligen beroende på avsaknad av kontor i hushållningssällskapets lokal. Arbetet består i besvarande av frågor från fiskarena, hemtagning av garn och redskap, förfärdigande av redskap samt insamling av fiskeristatistik och tillsyn av fiskodlingsanstalerna.

Timmerflottning i Öreälven. Foto Ossian Olofsson

Arbetstidens fördelning under 1920-talet.

Fiske av lekröding i Kultsjön, Stornäs Vilhelmina. Foto Ossian Olofsson

1930 – 1939.**Älvfisket.**

1930: Laxfisket i älvarna har varit under medelmåttan.

1931: Laxfisket betydligt under medelmåttan vad gäller den stora laxen. Smålox med en vikt av c:a 1kg har varit ovanligt riklig.

1932: Laxfisket har varit dåligt framför allt i Umeälven. I Skellefteälven kan fisket betraktas som gott.

1933: Laxfisket i Skellefteälven och Byskeälven har varit medelmåttigt, i Umeälven mycket dåligt.

1934: Laxfisket betecknas som gott.

1935: Laxfisket i älvarna kan betraktas som medelmåttigt eller gott.

1936: Laxfisket har varit medelmåttigt men i Skellefteälven bättre än i Umeälven.

1937: Fisket var delvis bra, men beroende av det ovanligt varma vattnet har tillgången till större fisk varit dålig. Det fanns dock ganska gott om småöring i en del forsar och sel.

1938: Laxfisket har varit under medelmåttan.

1939: Laxfisket, särskilt större lax, får anses under medelmåttan. Anmärkningsvärt mycket smålox, 1 till 3 kg. förekom under juli – augusti.

Insjöfisket.

1930: Insjöfisket har varit gott.

1931: Fisket har varit dåligt under sommarmånaderna. På hösten och förvintern har sikfisket på flera ställen varit givande.

1932: Fisket har givit under medelmåttan.

1933: Insjöfisket har varit gott, i synnerhet sikfisket.

1934: För insjöfisket anses sikfisket ha varit gott, i övriga fisken medelmåttigt.

1935: Fisket har varit dåligt under sommaren men på hösten rätt givande.

1936: Fisket efter de vårlekande fiskarna har varit gott. Gäddan synes vara i tilltagande. Höstfisket efter sik har givit en klen avkastning vilket i stort beror på det ogynnsamma vädret.

1937: I fjälltrakterna kom den långa värmen att göra att rödingen och öringen drog sig ut på djupt vatten och blev svåra att fånga. Vårfisket var normalt men höstfisket i lägre belägna sjöar mycket dåligt.

1939: Fisket har vid jämförelse med tidigare år varit gott. Särskilt vår och höstfisket har givit goda fångster.

Utsättning av lekmogen sik, kallad stamsik, var en mycket omfattande verksamhet. Med dåtidens transportmöjligheter måste de ha krävt en mycket stor arbetsinsats. Resultatet av dessa utplanteringar har som regel inte kunnat spåras i materialet.

Tabell 2: Utsättning av stamsik.

ÅR	ANTAL STAMSIK	ANTAL SJÖAR
1930	4 174	12
1931	2 431	8
1932	4 397	13
1933	7 562	21
1934	11 865	26
1935	11 569	21
1936	1 915	5
1937	3 450	7
1938	1 210	4
1939	--	--
Summa	48 573	117

Fiskodlingsanstalter.

Under årtiondet sker en utbyggnad av fiskodlingsverksamheten. Från början finns anstalterna i Piparböle, Sandvik och Tallsjö, där det även fanns en uppfödningssdam. Det anges att det planeras för fler anstalter. År 1932 anlades en provisorisk gäddkläckningsanstalt i Täfteå och en sikromkläckningsanstalt i Bureå vid Strömsholms kvarn. Den senare byggdes med bidrag av bilskattemedel. År 1933 lades den sedan 1865 drivna anstalten i Piparböle ned och en ny anläggning planeras vid lantbruksskolan i Grubbe som skulle få betydelse ur undervisningssynpunkt. Året därpå är denna anläggning under uppförande och beräknas kunna tas i bruk påföljande år. Anläggningar finns nu i Blaiken och Strömbäck. I Gravmark har en privatperson byggt en anläggning. Skellefte älvs flottningsförening planerar 1934 en anstalt vid Lejonström vid Skellefteälven. Lappväsendet planerar ett par små anstalter. Sällskapet nya anstalter vid Slussfors och lantbruksskolan i Grubbe tas i bruk, så även den i Lejonström och lappväsendets anstalter i Dikanäs och Ammarnäs. Norrfors Kraftverk har färdigställt stamlaxbassängen vid Norrfors för att göra det möjligt att förvara fångad lax fram till lekmognad. Lappväsendet ger 1936 uppdrag att undersöka möjligheter för anläggning av fiskodlingsanstalter i Saxnäs och Norra Fjällnäs. 1939 omnämns lappväsendets kläckningsanstalt i Norra Fjällnäs vara i bruk.

Personal.

Under årtiondet är tjänstgörande fiskeriinstruktörer Sven Landstedt och Georg Christiernsson. Den förstnämnde under hela perioden och den andre anställdes den 1 april 1936 och tilldelades då lappmarken eller området väster om norra stambanan medan Landstedt fick området öster om stambanan.

Foto Ossian Olofsson 1931. Renhornssänken på nät.

1940 – 1949.**Älvfisket.**

1940: Laxfisket gav knappt medelmåttig avkastning. Sikfisket var dåligt.

1941: Laxfisket gav i Skellefteälven gott resultat och i Umeälven mycket gott. I småälvarna var det däremot under medelmåttan.

1942: Laxfisket har givit över medelmåttan eller kanske t.o.m. mer. Det var dock något sämre jämfört med 1941.

1943: Laxfisket har varit mycket givande. I Umeälven anses det ha varit bättre än de närmast föregående 10-20 åren. Man har också märkt ökad laxförekomst i Vindelälven. I Skellefteälven har även laxfisket varit gott.

1944: Fångsterna av lax i älvarna har varit mycket goda och närmar sig de senaste årens toppresultat.

1945: Laxfisket har givit avsevärt högre avkastning än föregående år. Fångstmängden torde ligga 50% högre än 1944.

1946: Laxfisket har förbättrats ytterligare och beräknas ligga c:a 20% högre än under 1945.

1947: Laxfisket har givit något sämre resultat än 1946 men visar högre siffror än normalt. Sikfisket har varit gott men inte visat sådana rekordfångster som under vissa av de senaste åren.

1948: Laxfisket i älvarna har fortfarande givit gott utbyte och även övriga strömfiskar visar rätt goda fångstsiffror.

1949: Laxfisket i älvarna har givit något sämre resultat än föregående år men ligger dock betydligt över fångsterna under början av 1940-talet.

Insjöfisket.

1940: Fisket har givit högst varierande resultat men torde ha bedrivits intensivare än normalt.

1941: Fisket har givit gott resultat i fjällområdena och i skogsområdet medelmåttigt.

1942: Insjöfisket kan betecknas som medelgott. Särskilt inom fjällområdet har en betydande intensifiering av fisket skett, men också inom skogsområdet kan man tala om en viss intensifiering som dock har hämmats genom redskapsbristen.

1943: Fisket synes ha varit rätt bra i fjällområdet. I skogsområdets sjöar anses det ha varit under medelmåttan, medan strömfisket har varit något bättre. Länets tilldelning av garnredskap har varit alltför liten och i synnerhet av fina fisknät. Särskilt missgynnat har insjöfisket blivit som är mest i behov av just fina fisknät.

1944: Fisket torde ha varit medelmåttigt, i fjällområdet kanske något över medelmåttan. Statistik för insjöfisket saknas fortfarande.

1945: Fisket har särskilt vad gäller fjällsocknarna varit gott med på många håll ovanligt goda fångster. Tillgången på fiskredskap har förbättrats. Numera är endast fina nät ransonerade men tilldelningen av sådana nät synes i stort sett motsvara behovet.

1946: Fisket har varit gott och på de flesta håll bättre än 1945. Fiskredskapstillgången har något ökats men måste ännu anses som långt ifrån tillfredsställande.

1947: Fisket har varit gott och på en del håll har synnerligen goda fångster gjorts. Särskilt glädjande är att storryssjefisket i Storuman slagit synnerligen väl ut och med den goda skötseln av detta fiske med ordnad bokföring m.m. kan det anses som ett verkligt mönsterfiske.

1948: Fisket har givit ungefär normal avkastning. Storryssjorna visar glädjande nog alltmera insteg i lappmarken, vilket säkert kommer att ha ett synnerligen gynnsamt inflytande på fiskets fortsatta rationalisering inom de delar av länet där insjöfisket är av verkligt stor betydelse för befolkningens existens. Redskapstillgången är fortfarande knapp och de stigande priserna på framför allt fina nät gör, att många husbehovsfiskare drar sig för att göra nyanskaffningar av nät i den omfattning som skulle behövas för att fisket skulle kunna bedrivas i önskvärd omfattning.

1949: Fisket har givit ungefär normal avkastning. Antalet storryssjor i lappmarkssjöarna fortsätter att öka, en ur fiskesynpunkt mycket gynnsam utveckling. Tillgången på fiskredskap är fortfarande långt ifrån tillfredsställande och dessutom har samtliga redskap genomgått en prishöjning, som på intet sätt motsvaras av liknande höjning av priset på fiskets produkter.

Fiskodlingsanstalterna och fiskinplantering.

1940: Hushållningssällskapets fiskodlingar var Grubbe och Slussfors. Utrymme hade även hyrts för kläckning i Bureå, Gravmark och Lejonström samt Lappväsendets anstalt i Dikanäs.

I Stavaträsket har inplanterats 570 st. en- och tvåsomrigt gäddyngel. Stamsik har inplanterats med 4 500 st. i Lossmensjön och 500 st. i Storbacksjön inom respektive Burträsk och Lycksele socknar.

1941: Fiskodlingsanstalterna har varit desamma. Gäddyngel, 35 000 st. har satts ut i Lillarmsjön i Bjurholms socken. Vidare har 20 tjog kräftor från Västernorrlands läns hushållningssällskap satts ut till förstärkning av inplanteringar i Burträsk socken. Det anges att intresset för fiskodling är mycket olika inom länet. Vissa kretsar är mycket intresserade men andra förefaller vara avogt inställda.

1942: Fiskodlingsanstalterna har varit desamma som föregående år. Ensomrig gös har inplanterats i Mjösjön i Bjurholms socken. Gäddkläckning har pågått dels i mindre provisoriska kläckningsanläggningar, dels i kläckningslådor. Resultatet har varit växlande. Insättning av stamsik har ej skett.

1943: Hushållningssällskapet har förutom andra anstalter detta år disponerat kläckningsutrymme för sik i Gravmark. Laxodlingen i Övre Norrlands Kraftverks regi visar att 1 796 000 laxyngel och 82 000 öringyngel har utplanterats i Umeälvens och Vindelälvens vattensystem. Från Lejonström har 377 000 laxyngel och 17 000 öringyngel satts ut i Skellefte, Bure, Byske och Åby älvar. Dessutom har en del bäcköring- och stora mängder sikyngel planterats ut från anstalten. Från lappväsendets anstalter har utsatts 842 00 röding-, 79 000 öring-, och 180 000 sikyngel. Fiskevårdsföreningar och enskilda har i provisoriska anläggningar producerat främst gädda, harr och sik.

1944: Kläckningen vid hushållningssällskapets fiskodlingsanstalter har fortgått. Nybyggda anstalter i Lycksele och Saxnäs har tagits i bruk. Nu nämns också en anstalt i Blaiken vid Storuman. Vid en provisorisk anläggning i Fredrika förstördes rommen genom avbrott i vattentillförseln. Verksamheten för hela länet i permanenta anläggningar uppgår till 22 644 000 yngel och 41 000 000 rom.

1945: Kläckningarna har fortgått som vanligt, men anstalternas kapacitet har ytterliggare utnyttjats. Anstalten i Bureå har helt nedlagts. Intresset för fiskdammodling är stadigt stigande. Hushållningssällskapet äger nu fyra dammar av vilka tre under året har varit i bruk, nämligen två i Burträsk socken och en i Tärna socken medan en damm i Jörn färdigställts under hösten. Stora mängder ensomrig fisk har från dessa och privata dammar utplanterats i olika fiskevatten inom länet.

1946: Arbetet vid fiskodlingsanstalterna har fortgått som vanligt. Deras kapacitet har i regel utnyttjats till bristningsgränsen. Nu omnämns även lappväsendets anstalter i Ammarnäs, Norra Fjällnäs, Dikanäs och Saxnäs. Utkläckning av gädda har skett i Bjurholm och Norrfors. Anstalten vid Lejonström övergår till sällskapet under 1947. Under året har inplanterats 25 kg. sättål och 75 tjog kräftor. Platserna anges inte. Sällskapet har nu fem dammar varav bara den i Laisholm varit i fullt bruk. Svårigheterna att till skäligen priser erhålla arbetskraft har varit orsaken till att de övriga inte kunnat färdigställas. En ny damm har byggts i Sorsele.

1947: Verksamheten har bedrivits i vanlig omfattning. Vid Lyckseleanstalten har under året ytterligare kompletteringsarbeten måst göras. Dammodlingarnas antal är i starkt stigande. Sällskapet äger nu fem dammar

1948: Verksamheten har bedrivits i vanlig omfattning. Lyckseleanstalten måste hösten 1948 nedläggas tills vidare på grund av ombyggnad av kraftstationen i Lycksele. Från en mängd mindre provisoriska kläckrier som drivits av fiskevårdsföreningar och privata har stora mängder yngel av gädda, sik och harr utplanterats. Intresset för dammodlingen är ständigt stigande och antalet inom länet utplanterade ensomriga fiskungar av olika arter närmar sig 200 000. Från fiskevårdsföreningar och privata har ungefär lika stora mängder utplanterats. Sällskapets dammar i Burträsk och Jörn har givit sammanlagt 31 000 halvsomriga gäddungar.

1949: Med undantag av Lycksele fiskodlingsanstalt som inte kunnat användas på grund av ombyggnaden vid kraftverket har alla anstalter varit fullbelagda. Vid ett antal provisoriska och privata och av fiskevårdsföreningar ägda kläckrier har rätt stora yngelmängder av framförallt gädda, men även öring och bäckröding producerats. Från dammar ägda av fiskevårdsföreningar och privata har stora mängder av ensomrig fisk, sik, öring, bäckröding, fjällröding och harr satts ut.

Romtåkt av röding i Överst-Juktan, Sorsele kommun.

Överst-Juktan är den sjö i Västerbottens län där enligt alla tillgängliga uppgifter mest rödingrom har tagits för direkt utsättning eller för utkläckning och därefter utsättning av yngel i områdets sjöar och tjärnar inom Sorsele och Tärna fjällområden.

Uppgifter av Helge Ammerlind, Skirknäs 2001-08-25.

Romtåkt av röding i Överst-Juktan gjordes först av Emil Eriksson, Kraddsele, dåvarande lapptillsyningsman. Den rom som togs bars i hinkar och sattes ut i tjärnar på fjället nordost om Överst-Juktan. Resultatet blev bra och personer i Boksjön på tärnasidan fick veta detta och började själva ta rom i sjön för utsättning i "egna vatten". Rom sattes bl.a. ut i Saxträsket och Mertsjaure som då hade bestånd av enbart öring. Detta gjordes efter 1935. Efter 1940 började rom samlas för lappväsendets kläckningsanläggningar. Denna rominsamling sköttes först av fiskerikonsulent Kurt E. Fries och därefter av fiskerikonsulent Ragne Gydemo, båda från Hushållningssällskapet. Rickard Gustafsson från Boksjön hämtade rom år 1937.

Det uppstod konkurrens från föreningar och privatpersoner som köpte rödingrom för egen utsättning, vilket minskade tillgången på rom för hushållningssällskapet.

Alla som var bosatta vid sjön tog rom. Fisken sumpades inte utan rommen togs direkt från de fångade fisken. Det mesta fisket gjordes med nät, men i Åkernäs i sjöns södra del förekom notfiske. Rom levererades av 8 personer (hushåll). Mängden rom är svårt att uppskatta men Ammerlind uppger att han ett år levererade 10 liter. Rödingleken inträffade efter den 23 september. Transporten av rom hade nu utvecklats och skedde med rommen förvarad i mindre (en liters) tygpåsar inbäddade i fuktig moss.

Romtåkten gick olika bra. 1954 minskade romtåkten och sedan blev det sämre. Rödingens medelvikt var från början 3 hg. men minskade sedan. Rödingen bestod "bara av skalle och stjärtfena". Romkvaliteten blev sämre, rommen fick prickar. Detta tros bero på att det fanns för mycket röding i sjön

Ammerlind slutade ta rom i början på 60-talet då han fick anställning i vägarbete.

Personal.

1940 - 1941: De båda fiskeriinstruktörerna har tjänstgjort som tidigare, nämligen Sven Landstedt för kusten och Georg Christiernsson för lappmarken och trakterna väster om norra stambanan.

1942: Liksom tidigare år tjänstgjorde de båda fiskeriinstruktörerna med den ändringen att Kurt E. Fries anställdes som extra fiskeriinstruktör från den 1 maj. Distriktsindelningen ändrades samtidigt så att Fries tilldelades socknarna Dorotea, Vilhelmina, Stensele, Tärna och Sorsele och Christiernsson insjöfisket i övriga delar av länet. Sedan maj 1942 har fiskerinämden 11 fiskevårdsombud, som mot rese- och dagsersättning under fiskeriinstruktörernas ledning fullgör olika fiskevårdsuppgifter.

1943: Förutom tidigare personal anställdes den 22 februari som extra fiskeriinstruktör för insjöfisket Hans Peterson, Torsåker. Peterson stationerades i Skellefteå och övertog socknarna

Malå, Norsjö, Jörn, Burträsk, Skellefteå, Bureå och Byske från Christiernsson. Fries som är stationerad i Vilhelmina behöll sitt distrikt. På grund av värnpliktstjänstgöring anställdes för Peterson som vikarie Börje Lundgren, Hunneberga, och för Fries som vikarie Artur Rimfält, Umeå. Fiskevårdsbiträdena redovisar för detta år en sammanlagd arbetstid av 327 dagar.

1944: Samma personal som föregående år med undantag av att Rimfälts vikariat upphört. Han arbetar nu som fiskevårdsbiträde.

1945: Christiernsson avgick för att tillträda motsvarande befattning hos Kalmar läns södra hushållningssällskap. Landstedt var tjänstledig p.g.a. sjukdom och för honom vikarierade Artur Rimfält och därefter Erik Strandberg. I övrigt var personalen densamma.

1946: Samma personal med något ändrad distriktsindelning.

1947: Samma personal. Rimfält får i uppdrag att övervaka skötseln av länets samtliga fiskodlingsanstalter.

1948-1949: Samma personal.

Föreningsverksamheten.

För första gången redovisas nu föreningsverksamheten. Den är under stark utveckling avseende fiskevårdsföreningar bildade av fiskerättsägare. Det finns också ett antal sportfiskeklubbar, som förutom att ordna fiskevatten till sina medlemmar även utför fiskevård i viss omfattning. Utöver föreningarna fanns i norra länsdelen ett fiskevårdsförbund.

Tabell 3. Föreningsbildning.

ÅR	ANTAL FISKEVÅRDS- FÖRENINGAR	ANTAL SPORTFISKE- KLUBBAR
1943	80	11
1944	100	11
1945	109	15
1946	120	17
1947	150	Ej uppgift
1948	160	Ej uppgift
1949	175	Ej uppgift

Sikfiske i Oxvattnet, Åsele 1932. Foto Ossian Olofsson

1950 – 1959.

Älvfisket.

1950: Inga nämnvärda förändringar i laxfångsterna jämfört med närmast föregående år.

1951: Laxfisket i älvarna har lämnat sämre resultat än föregående år, varför laxens fångstkurva alltjämt pekar nedåt. Den genom jaktvårdsföreningens försorg utförda bevakningen av fisket i länets laxförande älvar har lett till att olaga fiske, i synnerhet efter lax, har minskat betydligt.

1952: Laxfisket, som under de senaste åren har visat nedgång i fångsterna utom vad gäller Umeälven, kan för 1952 visa ungefär samma fångstsiffror som under 1951. Sedan länets jaktvårdsförening med fiskerinämnadens medverkan åtagit sig vissa bevakningsuppgifter har en del personer under året blivit åtalade för olaga eller olovligt fiske, vilket utgör bevis på bevakningens effektivitet.

1953: Laxfångsterna låg under medelmåttan.

1954: Laxfisket i länets älvar är genomgående lägre än föregående år. Störst synes nedgången i laxfångsterna vara i älvarna inom norra länsdelen.

1955: Laxfisket i länets älvar synes ha varit lika som föregående år eller på en del platser något sämre.

1956: Laxfångsterna har under året visat tendens till ökning. Ökningen har varit tydligast i Umeälven och Skellefteälven.

1957: Laxfångsterna i länets älvar har i likhet med tendensen under 1956 ökat något utom i Umeälven, där en minskning synes ha ägt rum.

1958: Laxfångsterna i länets älvar har visat tecken till minskning, åtminstone i älvarna inom den norra länsdelen.

1959: Laxfångsterna i länets älvar har varit medelgoda, med undantag för Umeälven, där en minskning ägt rum. Laxuppvandringen i Umeälven synes ha slagit fel.

Insjöfisket.

1950: Fisket har givit ungefär normal avkastning utom vad gäller lappmarken, där fisket på en del ställen varit mindre tillfredsställande. Priserna på fiskeredskap har under året visat kraftiga stegringar. Binärings- och husbehovsfiskare har i många fall inte ekonomiska möjligheter att anskaffa redskap i den utsträckning som skulle behövas för bedrivande av ett rationellt fiske.

1951: Insjöfiskets resultat ligger något under medelmåttan för hela länet. Storryssjefisket i de större insjöarna är dock tillfredsställande. Nylonnäten vinner allt större terräng då de visar sig vara fördelaktiga ur flera synpunkter. Nät av heldragen nylon förefaller dock överträffa alla

andra nylonnät i fisklighet, särskilt under den ljusare årstiden, varför det är att hoppas att sådana nät så småningom skall kunna fabriceras och föras i handeln.

Vildminkbeståndet visar tecken på att öka, särskilt i de södra lappmarkssocknarna.

1952: Det ogynnsamma vädret har varit till men för fiskets bedrivande i stort sett. Rödingfisket och en del andra fisken i lappmarkssjöarna har dock lämnat bättre resultat än tidigare, då berörda fiskslag i större utsträckning än vanligt vistats inom grundområdena i sjöarna, där vattentemperaturen på grund av den kyliga väderleken varit ovanligt låg.

1953: Insjöfisket kan i stort sett betraktas som medelmåttigt. Fisket i lappmarken har lämnat relativt gott resultat genom att den varma och stormfria hösten medgav fiske längre tid än vanligt. Lak- och gäddfisket har lämnat normal avkastning, så även sikfisket som med not lämnat mycket goda fångster i en del fall inom norra länsdelen.

1954: Insjöfisket har inte visat några större förändringar. Gäddfisket hindrades på en del platser av sen islossning. Vildminken synes nu ha större utbredning än någonsin inom länet och utgör ett stort bekymmer. En kampanj för utrotning av minken har startat.

1955: Fångsterna vid insjöfisket har varit normala och t.o.m. bättre än närmast föregående år. Den kalla och sena våren gjorde dock att vårfisket hindrades eller försvårades på ett flertal platser.

1956: Fångsterna har i stort sett varit normala. Vinterfisket med nät och lakfiskeredskap inom lappmarken har minskat något i omfattning. Sportfisket inom länets örings- och liknande fiskvatten har ökat i betydande omfattning och en viss trängsel vid dessa fiskevatten har varit märkbar. Efterfrågan på sådana sportfiskevatten stiger år från år så det inom kort torde vara omöjligt att tillfredsställa efterfrågan, om inte sportfiskaren i större utsträckning än hittills försöker bedriva sitt fiske på andra fiskslag än öring och s.k. ädla fiskarter.

1957: Fångsterna synes i stort sett ha varit medelgoda. Vinterfisket med nät och lakfiskeredskap har av flera anledningar minskat inom lappmarken de senaste åren. Propaganda för fiske efter ogräsfisk har lett till något ökade fångster av abborre, lake, braxen och mört.

1958: Fisket har i stort sett lämnat medelgoda fångster. Höstfisket i lappmarken har genomgående varit bättre än föregående år tack vare en så gott som stormfri höst och sen isläggning. Sen och kall vår gjorde att gäddfisket blev något sämre än föregående år i en del insjöar.

1959: Fisket har i stort sett lämnat medelmåttiga fångster. Inom lappmarken har fisket i allmänhet varit gott under större delen av året. Vinterfisket med nät bedrivs dock numera i mindre utsträckning än tidigare.

Fiskodlingsanstalterna och fisikinplantering.

1950: Kläckningarna i hushållningssällskapets fiskodlingsanstalter har fortgått som vanligt och anstalternas kapacitet har utnyttjats i full utsträckning. Dessutom har utrymme i andra anstalter i viss mån utnyttjats. Fiskevårdsföreningar och enskilda har bedrivit fiskodling i tillfälliga kläckningsanordningar av framför allt gädda.

Övre Norrlands Kraftverk samt Mo och Domsjö AB har liksom tidigare år kläckt betydande mängder yngel som utsatts i länets vattendrag. Övre Norrlands Kraftverk har disponerat en del av utrymmet i Lejonströms fiskodlingsanstalt för framkläckning av laxyngel.

1951: Fiskodlingsverksamheten har bedrivits i ungefär samma omfattning som förut. Fiskodlingsanstalten i Blaiken har under året helt byggts om och försetts med ny kläckningsutrustning. Lappväsendet har reparerat sin fiskodlingsanstalt i Saxnäs.

1952: Verksamheten har bedrivits i ungefär samma omfattning som tidigare utom vad gäller sikodlingen, där rominläggningen blivit betydligt mindre. Övre Norrlands Kraftverk har liksom tidigare år kläckt betydande mängder yngel i sin anstalt vid Norrfors. Ynglet har till stor del utplanterats inom Umeälvens vattensystem.

1953: Verksamheten har bedrivits i ungefär samma omfattning som tidigare. I Grubbeanstalten har rominläggningarna minskat avsevärt med anledning av vattenföroreningar som uppträtt och stört driften.

1954: Verksamheten har bedrivits i något mindre omfattning än tidigare år.

1955: Verksamhet i ungefär samma omfattning som 1954. Fiskynglen har i stor utsträckning satts ut i fiskevatten som genom flottning eller på annat sätt skadats. Som kompensation för sådana skador har sällskapet dessutom inköpt och i olika vattendrag inplanterat ett ganska stort antal kräftor.

1956: Verksamheten har bedrivits i något mindre omfattning genom att driften vid Grubbe fiskodlingsanstalt inställts t.v. på grund av vattenföroreningar. Fiskerinämnden har inplanterat 227 tjog kräftor i olika vatten som kompensation för flottningsskador.

1957: Omfattningen av fiskerinämndens fiskodlingsverksamhet har varit ungefär den samma som 1956. Det framkläckta ynglet har till en del använts för kompensation av skador på fisket till följd av flottning eller andra ingrepp i vattendragen. I samma syfte har genom fiskerinämndens försorg inplanterats över 200 tjog kräftor i länets fiskevatten.

1958: Fiskodlingsverksamheten genomgick inte några nämnvärda förändringar sedan föregående år. Yngelutsättningar har gjorts som kompensation för skador på fisket genom flottning eller andra ingrepp. I samma syfte har inplanterats över 100 tjog kräftor och 1 500 st. sättål.

1959: Fiskodlingsverksamheten har i stort sett bedrivits i samma omfattning som tidigare år. I viss utsträckning har den varit baserad på legokläckning vid Övre Norrlands Kraftverks anstalt i Norrfors. Som kompensation har satts ut 172 tjog kräftor och en mindre kvantitet sättål.

Tabell 4. Föreningsverksamheten.

ÅR	ANTAL FISKEVÅRDSFÖRENINGAR
1950	177
1951	183
1952	188
1953	195
1954	<200
1955	200
1956	Ej uppgift
1957	200
1958	200
1959	200

Härtill kommer ett fiskevårdsförbund inom den norra länsdelen.

Personal.

1950: Tjänstgörande fiskeriinstruktörer: Ordinarie Kurt E. Fries, Vilhelmina, extra fiskeriinstruktörer Hans H. Peterson, Skellefteå, Erik Strandberg, Teg, Artur Rinfält, Umeå. Ordinarie fiskeriinstruktören Sven Landstedt, Umeå var tjänstledig hela året på grund av sjukdom.

1951: Hans H. Peterson ersätts av Ragne Gydemo, Bergsholmen. fr. o. m 1 februari. Fiskmästare Sigvard Stenlund, Malåträsk uppehöll under januari månad den då vakanta extra tjänsten i Skellefteådistriktet.

1952: Samma personer som föregående år. Landstedt har på egen begäran beviljats avsked från den 1 januari 1953, sedan han av statens pensionsanstalt förklarats berättigad till sjukpension.

1953: Samma personer som föregående år.

1954: Samma personer som föregående år. Samtliga är nu ordinarie befattningshavare och tituleras fiskeriassistenter.

1955-1959: Samma personer som föregående år hela perioden men benämns från 1957 fiskerikonsulenter.

Fiskodling (damm) i Tallsjö. Foto Ossian Olofsson.

1960 – 1967.

Älvfisket.

1960: Laxfångsterna har lämnat sämre resultat än föregående år. I Rickleån har laxuppgången och laxreproduktionen förbättrats avsevärt sedan trämassefabriken i Robertsfors nedlades.

1961: För laxfisket i älvarna har en tydlig förbättring ägt rum, i synnerhet i Umeälven som under året haft en laxuppvandring som överträffat alla förväntningar och som givit upphov till ett givande fiske.

1962: Laxfångsterna har varit lägre än föregående år. Skellefteälven visar däremot en ökning per notlag räknat. Medelvikten hos den fångade laxen har varit betydligt större än föregående år.

1963: Laxfångsterna har varit i stort sett oförändrade I Umeälven var de bättre än föregående år men i älvarna i norra länsdelen lägre.

1964: Fisket i Umeälven och Vindelälven har givit goda fångster. I övriga älvar synes fisket med vissa undantag ha varit under medelmåttan

1965: Laxfisket har varit bättre än föregående år.

1966: Laxfisket har varit sämre än föregående år utom i Skellefteälven, där det har varit bra.

Insjöfisket.

1960: Fisket har i stort sett lämnat normal avkastning frånsett de områden som direkt påverkats av kraftverksutbyggnaderna. Inom lappmarksområdet har fisket lämnat relativt gott resultat under året. I synnerhet flytnätfisket, som bedrivits på försök en tid, har tidvis lämnat lovande resultat. Sportfisket har ökat avsevärt och viss trängsel inom en del sportfiskevatten har gjort sig gällande.

1961: Fisket har varit relativt gott. Propaganda och demonstration av effektivare nättyper i synnerhet inom lappmarksområdet synes ha lämnat goda resultat. Tillgången på sportfiskevatten fortsätter att minska allt eftersom utbyggnaderna och regleringarna av vattendragen fortsätter.

1962: Fångsterna under sommaren har på många platser påverkats av den kalla sommaren och otjänligt väder i övrigt. Sportfiske har under året bedrivits i större omfattning än någonsin tidigare. Fångsterna torde dock ha varit under medelmåttan på grund av olämplig väderlek.

1963: Fångsterna har varit ganska normala. Intresset för sportfiske ökar alltså.

1964: Fångsterna har varit normala. Intresset för storryssjefisket i lappmarken har i viss mån stagnerat och i stället synes man ha gått in för djupnät, som i vissa avseenden är ändamålsenligare och mer fångstgivande.

1965: Fisket har varit under det normala beroende på den kalla och regniga sommaren. Fiske med storryssja har bedrivits endast av några fiskare i Kultsjön. En del av den fångade rödingen används som utsättningsmaterial.

1966: Fisket har varit ganska normalt. Storryssjefisket i Kultsjön upphör alltmer och nu används som mest 30 st. Utslitet redskap ersätts inte med nytt.

Fiskodlingsanstalterna och fisikinplantering.

1960: Fiskodlingsverksamheten har bedrivits i ungefär samma omfattning som föregående år. Verksamheten har varit förlagd till sällskapets fiskodlingsanstalter i Lejonström, Lycksele och Saxnäs samt den av lappväsendet ägda men av sällskapet disponerade anstalten i Dikanäs. Dessutom har verksamheten under 1960 i viss utsträckning varit baserad på legokläckning vid Övre Norrlands Kraftverks fiskodlingsanstalt i Norrfors. Gäddkläckningen inom södra distriktet har bedrivits vid en mindre kläckningsanstalt i Hissjö. Driften vid fiskodlingsanstalten i Grubbe har legat nere även under 1960.

Ynglet har försålts till fiskevårdsföreningar eller enskilda personer. I viss utsträckning har fiskynglet använts av fiskerinämnden för utsättning inom vissa vattensystem som kompensation för flottningsskador etc. I samma syfte har utsatts 310 tjog kräftor i vissa av kraftverksutbyggnader berörda vattensystem.

1961: Verksamheten har bedrivits i något mindre omfattning än föregående år då verksamheten vid Lejonströmsanstalten måste inskränkas till följd av vattenförorening. Driften vid Saxnäsanstalten har upphört. Ynglet har försålts till fiskevårdsföreningar och enskilda personer. I viss utsträckning har utsättningar gjorts som kompensation för skador på fisket. I samma syfte och i försökssyfte har ca. 100 tjog kräftor satts ut i flera småvattendrag.

1962: Verksamheten har bedrivits i normal omfattning. För första gången har utnyttjats det kläckningsutrymme i Kvistforsens Fiskodlingsanstalt som hushållningssällskapet genom avtal med Graningevarken AB disponerar under 25 år som kompensation för den nedlagda Lejonströmsanstalten. Fiskerinämnden har inom dämningssområdet vid Bjurfors kraftverk i Umeälven och i Storlögdasjön insatt yngel respektive ensomriga fiskungar av bäckröding och vätternröding.

1963: Verksamheten bedrivs i Kvistforsens och Dikanäs fiskodlingsanstalter. Anstalten i Lycksele lades ned i början av 1963 på grund av påbörjandet av arbetet med utbyggnaden av Hällforsens kraftverk. Planer finns att ersätta den nedlagda anläggningen i Lycksele med en ny och modernare anstalt. Förslag har upprättats av fiskeriingenjören C. A. Schmidt, och så snart den ekonomiska sidan ordnats räknar sällskapet med att igångsätta byggnationen. Ynglet har i likhet med tidigare år försålts till fiskevårdsföreningar och enskilda.

1964: Den nya anstalten i Lycksele kunde i viss mån tagas i bruk vid årsskiftet 1964/1965. Som vanligt har yngel sålts till föreningar och enskilda för utsättning i länets vatten.

Personal.

1960: Samma personer som 1959.

1961: Samma personer som föregående år.

1962: Samma personer som föregående år. Vid årets slut har Rimfält avgått med pension.

1963: Samma personer som föregående år. Ändring sker genom att den pensionerade Rimfält tjänstgjorde som extra fiskerikonsulent t.o.m. 30 juni. Fr.o.m. den 27 maj tjänstgör Bengt Pettersson, Umeå, som ordinarie befattningshavare och efterträdare till Rimfält. Som extra fiskerikonsulent med speciell uppgift att inventera kronans fiskevatten ovan odlingsgränsen är fiskerikonsulent Erik Fisk, Teg anställd fr.o.m. den 1 maj 1963 tills vidare.

1964: Samma personer som föregående år. Som föreståndare för den nya fiskodlingsanstalten i Lycksele har Ove Andersson, Örebro, anställts.

1965: Samma personal.

1966: Samma personal.

Den 1 juli 1967 går fiskefrågorna över från hushållningssällskapet till lantbruksnämnden. Personalen flyttas över vid organisationsförändringen.

Ett särskilt tack riktas till arkivarie Cuno Bernhardsson vid Folkrörelsearkivet i Umeå. Utan hans tjänstvilliga hjälp och stora kunskaper om det aktuella materialet hade uppgifterna inte gått att få fram.

Referenser.

Uppgifterna i Hushållningssällskapets årliga berättelser från fiskerinämnden och sällskapets fiskeritjänstemän är likartade i ämne och som regel synnerligen detaljerade. En översikt över den redovisade verksamheten måste därför göras övergripande med utelämnande av detaljuppgifter som skulle föra för långt utan att ge en tydligare belysning av förhållanden och åtgärder. Översikten indelas av samma skäl även i årtionden.

Uppgifterna finns i hushållningssällskapets handlingar förvarade vid Folkrörelsearkivet vid Länsmuseet i Umeå.

Svensk Författningssamling Nr. 57 1898.

Kopior av årsredogörelserna från fiskerinämnd och fiskeritjänstemän finns förvarade hos Länsstyrelsen/fiske i Umeå.

Umeå i oktober 2003.

Erik Fisk

BILAGA 1

Piparböle fiskodling.

Fiskodling har en lång historia. Människan har i långa tider sökt förbättra förekomst och mängd av önskade fiskarter för konsumtion och handel. På senare tid har metoderna förfinats och industrialiserats. Utveckling har skett inom odling för kompensation av skador på fisket genom vattenregleringar och allra senast genom kommersiell odling i fiskfarmer av konsumtionsfisk med högt saluvärde. Den traditionella odlingen av fisk för introduktion och förstärkande av fiskbestånd i naturvatten har under senare tid alltmer kommit att avse fiske för rekreation och som ett underlag för turism.

Även i Västerbottens län har fiskodling i större omfattning skett sedan 1800-talet. (ref. 1). Enligt tillgängliga uppgifter synes den första odlingen ha varit den som av Hushållningssällskapet anlades och togs i bruk 1865 vid Piparbölesjön utanför Umeå.

Bild från Folkrörelsearkivet, Umeå.

Avvittringslantmätare Axel Orstadius antogs 1863 som elev för att lära fiskodling vid den normalstation för odlande av lax som fanns i Öhns by vid Ångermanälven. Detta skedde efter

att skrivelse från Kungliga Lantbruksstyrelsen gett Hushållningssällskapet rätt att skicka en elev till denna utbildning som pågick från 1 oktober till den 1 december påföljande år.

Hushållningssällskapet beslöt vid extra sammanträde den 2 mars 1864 om inrättande av en fiskodlingsanstalt. Uppdrag att utse och bestämma plats och mot förskott bygga och inreda den gavs till kapten J. A. Linder, apotekare J. A. Schildt och avvitringslantmätare A. Orstadius.

I skrivelse från Orstadius den 2 mars 1865 lämnas rapport över företagen undersökning av lämplig plats för fiskodling. Han redovisar en ritning över en byggnad med utrymme för högst 740 000 laxrom, en rymlig sump och ett boningsrum av 14 fots längd och 10 fots bredd. Det kan vara svårt att anskaffa lekfisk för att fylla anläggningen då fiskerättsägarnas förtroende för saken är liten. Lagstiftning kan underlätta detta snart nog och därför bör anläggningen inte byggas mindre.

Umeälvens vatten är alltför kallt för att användas. Källor undersökta på olika ställen är nästan alla odugliga genom sin järnhalt. Då stamfisken skall fås från Sörfors och Norrfors vore det önskvärt att det funnits en källa i närheten, men någon sådan finns inte utom på Brännlands byaskog $\frac{1}{4}$ mil därifrån. Den ligger avlägset från folk och väg och kan inte utan stora kostnader ges tillräcklig skötsel och tillsyn och kan utsättas för nidingsdåd. Den andra källan som kan komma ifråga ligger vid Piparbölesjön. Den har god tillgång till vatten med lämplig temperatur, ligger nära landsväg och bara några hundra fot från bostad. Där finns också plats för nödvändiga dammar. Läget vid stranden av en sjö ger också möjlighet att odla gädda, abborre, braxen, lake, mört och löja. Nackdelen med platsen är att den ligger långt från Umeälven vilket medför kostnader och besvär vid transport av rom och yngel. För odling av sik är dock läget bättre än i Brännland.

Kostnaden för byggande av anstalten i Piparböle redovisas till 830 Rd.

Anstalten stod klar och togs i drift 1865.

Driften av anstalten medförde genomgående problem, såväl vid anskaffande av laxrom som problem grundade på vattentemperatur och vattentillförsel.

Som mest lyckades man lägga in omkring 200 000 laxrom.

Flera år kunde ingen laxrom skaffas då laxfångsten misslyckades eller bestod av endast honor.

En förklaring till detta anges vara att notfiske i Skellefteälven bedrevs efter det att hanarna redan passerat på vandring till lekplatserna. Så fångades 1912 endast två honor och ingen hane, i Umeälven endast en hona och fem hanar. Förutom laxrom kläcktes även sik. Från mitten av tiotalet började även regnbåge och amerikansk bäckröding utkläckas. 1925 anges att ingen laxrom erhöles i Umeälven p.g.a. pågående dammbyggnad i älven.

Ett problem var att vattentemperaturen i kläckeriet var så hög att rommen kläcktes i februari, två månader för tidigt med stor dödlighet som följd. Matning av ynglet misslyckades.

De problem som upplevdes vid driften i Piparböle resulterade i ett förslag år 1877 att anstalten flyttas till Klabböle där en källa som fyller alla krav har hittats. Om inte förflyttning skedde genast bör flyttning ske före utbyggnad av anläggningen i Piparböle.

Orstadius ledde verksamheten vid anläggningen. Landstinget anslog 1870 omkring 1700 Rd. till fiskodlingens befrämjande inom länet och Orstadius fick av hushållningssällskapets förvaltningsutskott i uppdrag att upprätta en skrift om detta. (Ref. 2)

År 1933 lades den sedan 1865 drivna anstalten i Piparböle ned och en ny anläggning planeras vid lantbruksskolan som skulle få betydelse ur undervisningssynpunkt. Året därpå är denna anläggning under uppförande och beräknas kunna tas i bruk påföljande år.

Referenser.

Ref .1: Sven Ekman, Norrlands jakt och fiske, Två Förläggare Bokförlag, facsimilieutgåva 1983.

(s.416 – 443) ISBN 91-85920-10 –X.

Ref. 2: Axel Orstadius.Om förbättrandet av våra fiskewatten och om fiskodling till tjänst för Westerbottens allmoge. Umeå universitetsbibliotek.

LIBRIS-id 2948502.

BILAGA 2

Rapport över Umans och Vindelns vattendrag och deras fiske.

Efter att Konungens Befallningshavande i december 1898 till Kungl. Lantbruksstyrelsen ingav rekvisition med anledning av kronofogden Kruses framställning undersökte fiskeriassistent Erik Svaneberg(?) under 1899 Umeälven och Vindelälven avseende älvarnas beskaftenhet och de fiskarter och fiske som där bedrevs.

Umeälven.

Älven undersöktes från Porten vid Slussfors ned till Baggböle, en sträcka på omkring 285 kilometer. Av namngivna forsar är Fällforsen den betydligaste och utgör gräns för laxens vandring. Den största sjö som älven genomflyter är Storuman. Största uppmätta djup är 113 meter söder om Storholmen. Siktdjupet uppmättes till 12,5 meter. Skillnaden mellan låg- och högvatten är omkring två meter.

Vid Åskilje inflyter på vänster sida den ganska betydliga Juktälven.

Vindelälven.

Älven undersöktes från övre änden av Storvindeln till dess förening med Umeälven, en sträcka på omkring 315 kilometer. I Storvindeln uppmättes största djup till 29 meter och siktdjupet till sju meter. Skillnaden mellan låg- och högvatten överstiger sällan två meter. I sjöns nedre ände infaller den rätt betydliga Laisälven.

Förekommande fiskarter.

Abborre.

Abborre förekommer tämligen talrikt i Umeälvens lugnvatten där den når en vikt av omkring 1 kg. I Storvindeln är däremot abborren sällsynt och de som fångas små och magra. Fångsten sker med not och nät.

Lake.

Laken förekommer i båda älvarna men sparsamt. I Umeälven når den en vikt av 6 kg. i Storuman 4 kg. och i Storvindeln 2–3 kg. Den fångas dels med ryssjor, dels med långrev utlagd för öring agnad med småsik samt i älvarna med ljuster.

Blanklaxen.

Laxen går i Umeälven inte längre än till Fällforsen men i Vindelälven långt upp i Sorsele socken. De bästa laxfiskena finns i älvens nedre del vid Öhn, vid Baggböle och Norrfors. Vid Fällforsen inrättades för många år sedan ett laxfiske, men då sprängning företogs för att underlätta timmerflottningen ändrades strömriktningen så att laxfisket upphörde. I Vindelälven finns inga särskilt byggda laxfisker, och underligt nog synes man inte veta att lax finns i älven förrän uppe i Sorsele socken. I forsarna mellan Blattnicksele och Vindelgransele finns utmärkta lekställen. Då man tidigare brukade ljustra på dessa platser kunde platserna

utvisas. Innan detta fiske förbjöds fångades mycket lax på detta sätt och att döma av den säkerhet med vilken de bästa fiskeställena kunde utvisas torde detta fiske fortfarande bedrivas. På flera ställen påträffades också för ljustring nödvändig utrustning som ljuster, brandjärn och enkom för ändamålet sönderklugen och torkad tjärved. På fråga uppgavs att dessa redskap numera endast användes för fångst av gädda och lake. Numera fångas endast en och annan lax på nät. Då det finns utmärkta lekplatser för laxen skulle tillgången på lax högst väsentligt ökas om lagenlig fredning i dessa glest befolkade trakter kunde åstadkommas och friare väg beredas i nedre delen av vattendraget. Som man nu fiskar vid Norrfors kan man inte annat än förundras över att någon enda lax kan komma fram. Det är också bara stora individer på 17-20 kg. som förmår arbeta sig upp för den 27 mil långa vägen till Blattnickseleforsarna. Vid Norrfors finns på alla tjänliga platser fasta laxfiskebyggnader. På andra platser används notar och där man inte kan använda andra metoder fångar man laxen med håv och s.k. ryckverk. Vid ryckfiske skadas många laxar och går till spillo. Enligt uppgift skall två personer bedriva ryckfiske under hela fisketiden och kunnat rycka upp 20- 30 laxar per dygn. Genom förbiseende kom inte detta skadliga fiske att förbjudas i nu gällande fiskestadga.

Öring (Börting)

Öring förekommer tämligen talrikt i båda vattendragen och når en vikt av 5-7 kg. Den fångas med nät och långrev agnad med småsik men även med svirvel och dunkrok.

Röding.

Röding förekommer i Storuman men inte i Storvindeln och når en storlek av omkring 4 kg. Fångsten sker huvudsakligen med nät under leken, under sommaren också med långrev agnad med småsik. Så kallad svartröding finns såväl i Storuman som fjällsjöarna. Den är mörkare än den vanliga rödingen, lång, smal och trind i kroppen och mycket fet. Den håller sig på de största djupen och fångas där med nät under lektiden. De nät som används håller 5-7 varv på 15 centimeter. I fjällsjöarna där den är mindre skall näten vara tätare.

Sik.

Sik förekommer såväl i sjöarna som i de båda älvarna och uppnår en vikt av 1,5-4 kg. Den sik som vandrar upp från havet kommer inte längre än till Baggböleforsen. Den fångas året om med not och nät, om vintern med nät som sätts under isen. Sikfisket är ett av lappmarkens huvudsakligaste fisken.

Aspsik.

Aspsik förekommer i Storuman och fångas huvudsakligen i viken innanför Kaskeluokt. Denna sikart har en storlek som en norsk sill och leker en månad senare än storsiken. Den går i stora stim, men är mycket skygg och rädd och därför svår att fånga. Den är torr och mager och skall synnerligast om våren vara ansatt av inälvsmask.

Löja eller `Blajokk`.

Anses av befolkningen vara en särskild sikart som inte blir större än en vanlig strömming, men den är säkerligen endast yngel av den vanliga siken. Den förekommer i Storuman och Storvindeln. I Storvindeln är blajokkfisket det huvudsakligaste fisket och pågår året runt. Det är bäst från mitten av juni till början av augusti. Fångsten sker under denna tid med not inom

60 famnar från land. Längre fram under hösten håller sig fisken längre från land och kan inte nås med not. Man måste då använda nät.

Under sommaren saltas och torkas denna fisk för att under vintern, då fisket är sämre, utgöra de vid sjön bosatta nybyggarnas huvudsakligaste och ofta nog enda tillgängliga föda.

Harr.

Harr förekommer rikligt i båda älvarna, mera sparsamt i sjöarna. Den uppnår en vikt av 3-4 kg. Fångsten sker med not, nät och mete. Som agn används mask om våren och dunkrok om eftersommaren.

Gädda.

Förekommer men ej talrikt i såväl älvarnas lugnvatten som i sjöarna och uppnår en vikt av 8-9 kg, men de som fångas är sällan större än 1-2 kg. Den fångas under hela sommaren med nät, not, ståndkrok, drag och svirvel.

Mört.

Förekommer sparsamt i älvarna och sjöarna. Fångsten sker med not och nät vid fiske efter sik och harr.

Id.

Skall finnas någon enda i Storvindeln och fångas då och då vid Örnäs.

Elritsa.

Finns i älvarna och sjöarna men mest i mindre bäckar som som utfaller i dessa. Dess lektid är ej känd. Används till agn på långrev för öring, abborre och storsik.

Ål.

Ål förekommer sparsamt i Vindelälven ända upp till Vindelgransele, men i Umeälven är ålen ej känd ovan Fällforsen.

Fiskeredskap.

De redskap som används i de aktuella vattendragen har i korthet följande sammansättning.

Kilnot.

Bindes av bomullsgarn nr. 12 tolvtrådigt eller av linnegarn. Den är 40-50 meter lång i vardera armen, från två till fem meter djup i mitten och försedd med en 6-8 meter lång kil eller kalv i mitten av noten. Maskstorlekarna är mycket olika, men i allmänhet är kilarna och baknoten täta från 13-14 ända till 26 varv på 30 centimeter nätlängd, men framåt armarna grövre. Till

telnarna användes tagel eller hamplina. Sänkena är vanligen näver med insydda stenar och flötena är vanligen av trä. Dragrepen är vanligen snodda av näver eller grantågor.

Kolknot.

Kolknoten är 40 meter lång, 2,5-3 meter djup och saknar kil. Maskstorleken är vanligen 10 varv på 30 centimeter nätlängd.

Löjnoten.

Löjnoten är vanligen 50 meter lång, 2,5-3 meter djup. Maskstorleken i kilen är 24-26 varv på 30 centimeter nätlängd, 10 meter på vardera sidan om mitten 20 varv och därefter ännu rummare.

Nät eller Lagner.

Näten är vanligen 30-40 meter långa, 1-1,5 meter djupa, binds dels av enkelt dels av två eller tretrådigt linnegarn med olika maskstorlekar. Öring och rödingnät har maskor med 5 varv på 30 centimeter nätlängd, sik och abborrnät 9-10 varv och löj- eller blajokknäten 18-20 varv. Telnarna är ofta av tagel men även hampsnören. Till sänken används stenfyllda näverpåsar eller sandpåsar och till flöten näver eller barktrissor samt på större nät träflöten.

Ryssja och krokredskap.

Förutom not och nät används på några ställen ryssjor som binds av samma slags garn som notarna med maskor alltid trängre än 20 varv på 30 centimeter nätlängd. De används huvudsakligen till fångst av lake. Dessutom används för fångst av öring, röding, gädda och abborre m.fl. långrev och ståndkrok som vanligen agnas med småsik eller småharr, drag, svirvel, utter och mete.

Ljuster används mer i Vindelälven än i Umeälven.

De flesta som bor vid älvarna eller sjöarna har notar och nät och andra redskap och bedriver fiske. Efter älvarna bedrivs något lantbruk men kring sjöarna där nybyggarna tillstor del är lappar är fisket huvudsaken. Det synes till och med vara av sådan vikt att om det tog slut skulle befolkningen svårligen kunna dra sig fram. Det är därför angeläget att för dessa orter där fisk till hälften eller ännu mer utgör befolkningens föda fisket bedrivs så att det i en framtid inte tar slut utan om möjligt i någon mån förbättras. För detta måste åtminstone de mest förödande fiskesätten som ljustring av lax på lekplatser, fiske med ryckkrok i forsarna samt fiske med not med så trånga maskor att även yngel fångas helt och hållet undvikas. De för länet 1882 antagna bestämmelserna för fiskets bedrivande anses vara tillräckliga om förbud mot ryckfiske införs tillsammans med ljustring om bestämmelserna efterlevs. Tillsynen och kontrollen möter stora svårigheter i dessa glest befolkade trakter. Hela tillsynen vilar på länsmännen som inte hinner med att bevaka sina vidsträckta områden. Tillsättandet av särskilda med något mindre penningbelopp avlönade tillsyningsmän synes därför vara oundvikligt om bestämmelserna skall tvingas till efterlevnad. För att skydda och gynna vårlekande fiskars lek bör lekvasar sättas ut såväl i älvarnas lugnvatten som i sjöarna. Det skulle dessutom vara av stor nytta att utlopp grävdes från de

många fördjupningarna på sidan av älvarna där mycket fiskyngel går upp vid högvatten och då vattenståndet sjunker blir instängda.

Timmerflottningen har en högst menlig inverkan på fisket men då den inte lär kunna förhindras finns inget att göra åt denna. Det är troligt att fisken följer med timret då fisken gärna uppehåller sig i skuggan av flytande större föremål. En och annan kan även följa med utför forsarna. Det skulle bli alltför dyrt att vid alla forsar bygga fiskvägar så att gäddan, abborren, siken och harren skulle kunna komma upp igen. Att få laxen i Umeälven ovan Fällforsen vore för många ett önskemål och är inte omöjligt men blir ganska dyrt då en laxtrappa torde få ledas efter hela forsens längd. Ovan Fällforsen finns dessutom flera svåra forsar där fiskvägar troligen också måste byggas. Kostnaderna för att få laxen upp till Stensele blir rätt stora. Det är lättare att öka tillgången på lax i Vindelälven. För detta ändamål skulle vid Norrfors tillses att bestämmelsen om kungsådra strängt tillämpas. Härtill bör en laxodlingsanstalt anläggas i Sorsele, där en lämplig plats finns vid Sappetsele.

Mot den olägenhet som uppstår genom uppdämningen av mindre vattendrag om våren för timmerflottning kan inte något göras om inte vatten kan hållas kvar till dess att rommen kläckts och avtappning sedan sker så att ynglet kan följa med det avrinnande vattnet.

Vad gäller framställning om anläggande av flera fiskodlingsanstalter kan inte förnekas att det skulle vara nyttigt, men verkan därav vad gäller andra fiskarter än lax blir föga märkbar. Mycket effektivare för fiskets förbättrande är en ordentlig fredning under fiskens lektid. Betydligt mera yngel skulle därigenom frambringas än vad som kan fås i några odlingsanstalter.

Det redovisade är ett utdrag och en sammanfattning av den rapport som utredningsmannen gav in till Konungens Befallningshavande i Västerbottens län i december 1898. Hans namnunderskrift är svårläslig och svårtolkad, men titeln anges som fiskeriasistent och rapporten är dagtecknad i Värmdö och Norrnäs. Originalen finns förvarat bland hushållningssällskapets handlingar vid Folkrörelsearkivet, Umeå Museum.

Länsstyrelsen Västerbotten

Storgatan 71 B, 901 86 Umeå

www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

vasterbotten@lansstyrelsen.se

010-225 40 00